

adatátvitelhez kapcsolt vonalakat és a VNIIPAS X.25 hálózatát használták.

1992: az STD–2 nevű, távoli hozzáférést biztosító rendszer üzembe állítása. Ez kapcsolt vonalakon, az X.25 hálózaton és a zajvédett ISKRA–2 speciális hálózaton keresztül tette elérhetővé a GPNTB adatbázisait. A rendszer alapját Novell-hardver és -szoftver képezte. Ebben az időben még nem volt használatos Oroszországban a TCP/IP protokoll, a felhasználók többsége a lassú kapcsolt vonalakat vette igénybe. Ez az időszak jelentős a széles körű online szolgáltatás fejlesztésében, mivel a GPNTB több mint 40 adatbázisa volt már kereshető.

1995. október: a GPNTB teljes jogú tagja lett az Internetnek. A hálózati alapot az ISKRA–2 képezte, később pedig két érpáras bérelt vonal, amelyhez a ZyXEL U–1496E modemet használták. Az átviteli sebesség 16 800 bps volt. Kezdetben az Interneten a keresést az MS Windows és a Netscape szoftverrel végezték, majd létrehozták a WWW-szervert, amely egyrészt lehetőséget ad a GPNTB adatbázisainak keresésére, másrészt a könyvtár számára a saját és külső információs erőforrások elérésére. Erre az időre esik a felhasználóknak nyújtott szolgáltatások bővítése is. A GPNTB lett az STN dokumentumküldő szolgáltatásnak hivatalos orosz képviselője, valamint az OCLC hivatalos tagja. Használatba vették az OCLC PRISM rendszerét a katalogizáláshoz és First-Search rendszerét az olvasószolgálatban. Bővült az együttműködés a nagy külföldi könyvtárakkal, lehetővé vált a partnerek elektronikus katalógusainak és szolgáltatásainak elérése, pl. a Kongresszusi Könyvtáré.

Az egész fejlődést végigkísérte, hogy az automatizált könyvtári rendszer alapját alkotó szoftver a CDS/ISIS maradt. Mivel a GPNTB az UNESCO által fejlesztett és térítésmentesen rendelkezésre bocsátott programcsomag terjesztője a FÁK-tag-államokban, megkapta a Unix-változatot is. Ekkor a problémát a Novell 3.12 operációs rendszer alatt

működő állománykezelő jelentette. A megoldáshoz a LINUX operációs rendszert választották, amelynek mint public domain terméknek számos előnye van. 1995 novemberében már működött az így összeillesztett rendszer és a WWW-szerver is.

1996. március: a kapcsolt vonalak használatát felváltotta a bérelt vonal, áprilistól kezdve pedig a rádiócsatorna. A GPNTB IP-címe: *gpntb.ippi.ras.ru* (194.88.3.39). A következő lépést az optikai szál as adatátvitelre való áttérés jelenti, a hálózat C kategóriájú címe alatt 256 cím kezelhető. Az átállítás miatti címváltozásokról a felhasználók értesítést kapnak.

A GPNTB programozói megoldották a cirill betűk használatával járó problémákat, és kidolgozták a GPNTB adatbázisaihoz a keresési technikát. A megoldás lehetővé teszi a hagyományos Netscape, Mosaic vagy más WWW-böngészők használatát. A keresés „élő”, azaz folyamatosan megújuló adatbázisokban folyik.

Keresni a GPNTB elektronikus katalógusában, valamint a tudományos-műszaki irodalom központi katalógusában lehet. A központi katalógus több mint 600 orosz és más FÁK-tagországbeli könyvtár állományáról tájékoztat. A több mint 500 ezer rekord a bibliográfiai adatok mellett lelőhelyadatokat is közöl. A GPNTB elektronikus katalógusa az állományról korábban ESZR gépen rögzített információkat tartalmazza, 1993-tól kiegészítve az új beszerzésekkel. Ezenkívül több mint 40, a GPNTB gyűjtőkörébe tartozó, különböző témakörű és problémaorientált adatbázis áll a felhasználók rendelkezésére. A keresés ingyenes.

A további fejlesztési feladatok: újabb adatbázisok, a tájékoztató rendszer és a könyvtárközi kölcsönző rendszer elérhetővé tétele az Interneten.

/SHRAIBERG, Y.–GONCHAROV, M.–PANKOV, A.:
The first library WWW-server in Russia. = FID News
Bulletin, 46. köt. 9. sz. 1996. p. 262–265./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A cseh tudományos és szakkönyvtárak mint Internet-használók

A cseh könyvtárügyben egyelőre vontatottan terjed az Internet használata. A közművelődési könyvtárügy még csak a telepítési tervek kimunkálásánál tart (jelenleg mintegy 20 járási és városi könyvtár jön ebből a szempontból számításba), de a tudományos és szakkönyvtárügy ellátottsága sem mondható kielégítőnek.

Erről vall az a *kérdőíves felmérés*, amelynek kérdéseit 20 tudományos és szakkönyvtárnak

juttatták el. Választ mindössze 9 könyvtár adott. Nevezetesen: 5 állami tudományos könyvtár, a brünni Morva Tartományi Könyvtár, a prágai Nemzeti Orvosi Könyvtár, a Parlamenti Könyvtár és az Állami Műszaki Könyvtár. Ebből levonható a következők: minden valószínűség szerint a hallgató könyvtáraknak – eltekintve a nemzeti könyvtártól – még nincs csatlakozásuk az Internethez, különben boldogan válaszoltak volna, hiszen e lehetőséggel rendelkezni ma még presztizskérdés.

Az Internet szolgáltatásainak teljességét (Gopher, e-mail, WWW, ftp, telnet) ma még csak három könyvtár veszi igénybe, a többi 1–3 szolgáltatását, leginkább az e-mailt). Használati díjat mindössze 3 könyvtár szed (mindhárom állami tudományos könyvtár), félórányi használatért 10–15 cseh koronát. Ezenkívül vannak betanítási, „beiratkozási” díjak (az előbbi 100, az utóbbi 30 korona).

Az állami tudományos könyvtárakban az Internet szolgáltatásainak könyvtárosi igénybevételén kívül leginkább az ifjúság érdeklődik az újmódi lehetőség iránt.

A válaszadó könyvtárak közül három 1994, hat pedig 1995 folyamán szerezte be a csatlakozáshoz szükséges berendezéseket. Több intézmény fokozatosan tette kompletté felszereltségét.

A továbbiakban a három szakkönyvtár válaszában foglaltakat ismertetjük részletesebben.

A *Nemzeti Orvosi Könyvtár* – a CESNET hálózat közvetítésével – 1995. április 1-je óta rendelkezik kiteljesült hozzáféréssel az Internethez. (Korábban „albérlőként” tette ezt.)

A könyvtárosi munka keretében az intézmény az e-mailt levelezésre, másolatmegrendelésre, kölcsönzési idő meghosszabbítására, irodalomkutatási megrendelésekre stb. veszi igénybe. Az ftp-t saját adatok átvitelére, illetve mások adatainak átvételére alkalmazza. A telnet segítségével csehországi és külföldi könyvtárak számítógépes katalógusaihoz lehet hozzáférni. Ezenkívül adott a Gopher és a WWW használata is. A könyvtárnak saját szervere is van (www.nlk.anet.cz).

A kölcsönzőben nyilvános számítógép áll az olvasók rendelkezésére. Hetente egy alkalommal az Internettel való „bánásmódra” külön foglalkozáson készülhetnek fel az olvasók. A referenzben könyvtárosok közbejöttével is igénybe vehetők az Internet szolgáltatásai, amelyek iránt főként az egyetemi hallgatók érdeklődnek, mindenekelőtt a külföldi szakmai információk megszerzése céljából. Beiratkozott olvasók számára az Internet használata ingyenes.

Megjegyzendő, hogy a CESNET 19,2 Kbit/s sebessége elégtelen ahhoz, hogy a használó teljesen elégedett legyen az Internet szolgáltatásaival.

A *Parlamenti Könyvtár* három év óta fér hozzá az Internet szolgáltatásaihoz, amelyek közül az e-mailt levelezésre és elektronikus konferenciákra való részvételre, a telnetet távoli adatbázisokba (főként katalógusokba) való belépésre, a WWW-t új információk beszerzésére, irodalomkutatások kiegészítésére veszi igénybe.

A használó önállóan működtetheti a megfelelő számítógépet, de ha kell: a könyvtárosok szívesen segítenek neki. A használat ingyenes.

Az Internetet korántsem csak a könyvtárból lehet elérni: a Képviselőház csatlakozása ugyancsak adott. Itt főként a képviselők tanácsadói és az újságírók használják ezt a szupermodern eszközt.

Az Internet biztosította lehetőségek a következők: növekszik a könyvtárosok tájékozottsága (az elektronikus konferenciákra való részvételük révén); hatékonyabbá válik a könyvtár propagálása (a WWW segítségével); a katalógusok között kapcsolatokat lehet teremteni, ami a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést teszi hatékonyabbá; érdemibbé tehető az állományépfítés; be lehet kapcsolódni a dokumentum- és másolatküldő szolgáltatásba (document delivery service); a könyvtárak az Internetnek köszönhetően hatalmas mennyiségű információhoz juthatnak, aminek következtében kibővíthetik szolgáltatásaikat; a használók az OPAC-hoz való távhozzáférés révén megrendeléseket adhatnak fel a könyvtáraknak stb.

Az *Állami Műszaki Könyvtár* 1994 óta rendelkezik az Internethez való csatlakozás lehetőségével. Szolgáltatásai közül az e-mailt, a Gophert, a telnetet, a WWW-t, az ftp-t és a kereső szolgáltatásokat veszi igénybe.

Az olvasók egyelőre nem férnek hozzá az Internethez, ám csak idő kérdése, hogy erre lehetőség nyíljon. Az e-mail azonban ekkor sem lesz nyilvános. Más korlátozásra azonban nem kell számítani. Térítési díjak megállapítására csak a „nyilvánosítás” után kerül sor.

Az Internet az egyes könyvtári szolgáltatásokat illetően forradalmi változásokat hozott. A használók igényeinek kielégítése igencsak lerövidült. Feltételezhető, hogy a változás a könyvtári katalógusokban való keresés, a kölcsönzési és másolat-szolgáltatási megrendelések intézése terén, különösen külföldi viszonylatban. Az Internet sikeresen vehető igénybe az irodalomkutatások keretében is.

Az Állami Műszaki Könyvtár az e-mail segítségével hatféle szolgáltatást nyújt a prágaiaknak. Ezek: tájékoztatás az állományról, kölcsönzés-hosszabbítás, reprográfiai megrendelések, könyvtárközi kölcsönzési megrendelés, illetve határidő-hosszabbítás, nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési kérések intézése (bizonyos korlátozásokkal), folyóirat szemle.

/Co s ním? Malá anketa o využívaní Internetu v českých knihovnách. = Čtenář, 48. köt. 7–8. sz. 1996. p. 248–252./

(Futala Tibor)